

Trygg som sambo

Trygg som sambo

Juridiska regler som gäller för samboförhållanden och vad som är viktigt att tänka på för att undvika ekonomiska fallgropar.

Allt fler lever som sambo och de flesta av dagens ungdomar kommer någon gång i livet att bli sambo under en kortare eller längre tid. Idag är ungefär 40 procent av alla sammanlevande par sambor, vilket kan jämföras med cirka 20 procent 1985. Att leva som sambo kan ge oönskade privatekonomiska konsekvenser vid separation eller dödsfall som alltför få känner till. Men genom att skriva juridiska dokument som testamente och samboavtal eller teckna livförsäkring går det att undvika många fallgropar.

Kunskap om de juridiska och ekonomiska frågorna som sambo är i många fall dålig och den här rapporten kom till som hjälp att förstå hur sambolagen fungerar och för att ta tag i de ibland lite jobbiga frågorna. Den är en uppdaterad version av rapporten som skrevs år 2005.

Enligt en undersökning som Länsförsäkringar lät göra i december 2009 har endast 35 procent av samboparen pratat igenom hur de vill att ekonomin ska bli om de separerar eller om någon av dem avlider. Av de sambopar som har pratat igenom hur de vill ha det, har knappt hälften ordnat med juridiska papper. Det borde vara betydligt högre andel som har diskuterat dessa frågor med varandra och som troligen även behöver skriva någon typ av dokument inbördes.

Har du speciella frågor bör du vända dig till en jurist eller annan sakkunnig och inte se denna rapport som fullständig.

Innehåll

• När räknas man som sambo	3
• Hushållsekonomin	4
• Sambo och förälder	5
• Försäkringar	6
• Sambors egendom	8
• Egendomsfördelning vid separation	9
• Egendomsfördelning vid dödsfall	12
• Testamente	13
• Samboavtal	11
• Allmänt om sambolagen	14
• Högsta Domstolens syn på sambobegreppet	14
• Exempel på samboavtal	17
• Exempel på testamente	19

Stockholm 2011

Elisabeth Hedmark, Privatekonom Länsförsäkringar
E-post: elisabeth.hedmark@lansforsakringar.se

När räknas man som sambo?

Till skillnad från ett äktenskap uppstår ett samboförhållande inte vid en viss given tidpunkt. Det som många inte tänker på är att det finns olika tolkningar av begreppet sambo som alltså inte är ett klart och entydigt begrepp. Sambolagens definition innehåller många tolkningsmöjligheter.

I sambolagen menar man med en samborelation två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll och där ingen av samborna är gift. Ibland kan det vara svårt att avgöra om ett samboförhållande föreligger eller inte. Detta eftersom samlevnaden ofta uppstår gradvis och till skillnad från äktenskapet/ partnerskapet inte registreras någonstans.

I förarbetena till den nya sambolagen kan man få viss vägledning när man ska räknas som sambo:

Begreppet stadigvarande bor tillsammans

Sammanboendet ska ha en viss varaktighet eller i varje fall vara tänkt att ha det. Mer eller mindre tillfälliga förbindelser kan normalt sett inte anses utgöra ett samboförhållande. Om det kan visas att båda två är överens om att deras förhållande ska betraktas som ett samboförhållande oavsett hur länge förhållandet varat så är det ett samboförhållande. Ett par som bor ihop och har gemensamma barn, kan regelmässigt utgå från att ett samboförhållande föreligger. I annat fall bör gemensam folkbokföringsadress tyda på gemensam bostad. I propositionen om den nya sambolagen sägs följande: ”Även om gemensam folkbokföringsadress som regel är en omständighet som talar för att parterna har en gemensam bostad och att deras samlevnad inte är endast tillfällig kan det finnas omständigheter i det enskilda fallet som talar emot det. Om någon av parterna skulle vara folkbokförd på en annan adress än där paret bor krävs – i fall de inte har gemensamma barn – att en helhetsbedömning av deras förhållande utvisar att de har en gemensam permanentbostad och gemensamt hushåll och att detta förhållande varat en inte alltför

kort tid. Ett riktmärke kan vara att de bott tillsammans i minst sex månader. Andra omständigheter, till exempel förekomsten av ett inbördes testamente, kan ge anledning till att kortare tid godtas”. Vidare sägs i förarbetena: ”Det förekommer att den som flyttar in hos någon för att bo tillsammans med denne ändå behåller sin föregående bostad. Om den som flyttar in hos den andra folkbokför sig hos honom eller henne, torde den omständigheten att den förutvarande bostaden behålls inte innebära att förutsättningarna för ett samboförhållande därmed inte skulle vara uppfyllda. I annat fall kan däremot den omständigheten vara en faktor som vid en helhetsbedömning talar emot att i vart fall den ena parten avser att samboendet ska ha en sådan fasthet och varaktighet som krävs”.

Begreppet parförhållande

Med detta menas att man bor tillsammans i ett förhållande där det normalt ingår sexuellt samliv.

Begreppet gemensamt hushåll

För att ha gemensamt hushåll krävs att de som bor ihop delar på sysslor och utgifter, alltså samarbetar om vardagliga göromål i hemmet och har gemensam ekonomi, i vart fall ett sådant ekonomiskt samarbete att man kan tala om en hushållsgemenskap.

Ett samboförhållande upphör om

- samborna eller någon av dem gifter sig
- samborna flyttar isär
- någon av samborna avlider
- någon av samborna ansöker om förordnande av bodelningsförrättare
- någon av samborna väcker talan hos allmän domstol med begäran om att överta den andre sambons hyresrätt eller bostadsrätt som inte utgör samboegendom.

Hushållsekonomin

Sambor äger sin egen egendom och svarar för sina egna skulder under samboförhållandet. Hur den gemensamma hushållsekonomin ska utformas är upp till varje sambopar att besluta för att få en fungerande ekonomi. Det finns inga regler om hur det ska gå till och utgångspunkten borde vara att kostnaderna ska delas lika. Men om inkomsterna ligger på olika nivåer kan ett sätt vara att fördela kostnaderna utifrån inkomsten. Det innebär om den ene tjänar mer står den personen för en större del av utgifterna. I annat fall är det svårt att leva och bo med samma standard.

För att lösa vardagsekonomin på ett smidigt sätt kan exempelvis var och en ha sitt eget lönekonto och sedan öppna ett gemensamt konto dit ett belopp går automatiskt varje månad från bådas lönekonton. Den summan ska sedan täcka utgifter såsom mat, elräkning, tidning, telefon och andra inköp som görs för gemensamt bruk. Koppla sedan varsitt kort till kontot som kan användas vid inköp. Viktigt är att båda står som kontoinnehavare eftersom bankmedel inte ingår i sambolagen och därför inte ingår vid en bodelning. Vid eventuell separation skulle det annars innebära att den som står som ensam kontoinnehavare är ägare till pengarna och får tillgodohavandet på sin lott. Tänk därför på att dispositionsrätt eller innehav av en fullmakt inte är liktydigt med att vara kontoinnehavare.

Lån

De lån som samborna tar i eget namn ansvarar de själva för under samboförhållandet. Låneinstitutet kan inte kräva att den ene sambon ska betala en skuld som den andre sambon står ensam låntagare för. De lån samborna tar gemensamt är båda ansvariga för i sin helhet och låneinstitutet kan kräva att båda låntagarna betalar amortering och ränta. Om den ena parten inte betalar kan låneinstitutet kräva att den andre betalar för dem båda.

Köp av bostad

Om en gemensam bostad ska köpas och man måste ta ett bostadslån för att finansiera köpet kan det vara viktigt att båda lånar lika mycket. Om så inte sker kan det få orättvisa konsekvenser.

Viktigt att tänka på

- Fördela inköpen av förbrukningsvaror och kapitalvaror så lika som möjligt. Om den ena partnern står för inköp av mat och löpande räkningar och den andre för bil och båt kan det bli väldigt orättvis bodelning vid en separation. Bilen och båten tillfaller den som köpt dem medan förbrukningsvarorna är förbrukade och inget värt.
- Om enbart den ena partnern har bolån kan det bli orättvis bodelning eftersom bolånen dras av från värdet av samboegendomen som ägs av den skuldsatta sambon innan delning sker. Genom samboavtal kan förutsättningarna ändras.
- Om sambor sparar gemensamt på ett konto ska båda stå som kontoinnehavare. Det är viktigt eftersom sparpengar inte ingår i samboegendomen utan tillfaller den som står som kontoinnehavare.
- Har ni köpt bil tillsammans bör ni båda stå på köpkontraktet.

Ska en gemensam bostad köpas och den ena parten tar lån på sin del och den andra har eget kapital att lägga in i bostaden kan det få konsekvenser vid en bodelning som man inte räknat med. Eftersom den som har lån på bostaden får dra av skulden från värdet av sin del av bostaden innan det läggs ihop och delas lika mellan parterna. Medan den som hade eget kapital måste dela med sig av hela sitt värde av samboegendomen. Därmed får sambon inte ut fulla värdet av tidigare insatt kapital i bostaden, läs mer under rubriken ”Egendomsfördelning vid separation”. Ett samboavtal bör skrivas om insatt kapital är olika stora oavsett om ägandet av bostaden är skrivet till olika delar.

Egna pengar

Tänk också på att lägga undan pengar för personligt bruk i en sparform i eget namn. Att ha eget kapital innebär frihet att handla personliga saker och lägga undan pengar för framtiden. Om ni sparar gemensamt på ett konto för exempelvis semester är det viktigt att ni står som kontoinnehavare båda två.

Bilen

Om sambor köper en bil gemensamt bör båda stå som ägare på köpekontraktet. Enbart en person kan stå som ägare i bilregistret och måste även försäkra den i sitt namn. Men om båda står på kontraktet underlättar det vid en eventuell bodelning.

Det gemensamma hemmet.

Står den ena sambon som ensam ägare till bostaden får denne trots det inte utan den andres samtycke sälja, hyra ut, ge bort, pantsätta eller på annat sätt avhända sig bostaden om det är samboegendom. Detsamma gäller om bostaden är en hyresrätt eller bostadsrätt fast den inte är samboegendom. Det beror på att den i speciella fall kan övertas av den andre om samboförhållandet upphör. Regeln gäller inte om bostaden är en fastighet som faller utanför samboegendomen.

Sambor och föräldraskap

Om ett barns föräldrar är ogifta vid barnets födelse är mamman ensam vårdnadshavare. Det innebär att hon ensam har rätt att besluta om allt som har med barnets vårdnad att göra.

Om ogifta föräldrar vill ha gemensam vårdnad går det att ordna enkelt om de är överens om det. Det smidigaste är att anmäla det i samband med faderskapsbekräftelsen som skickas till kommunens socialförvaltning.

Vid gemensam vårdnad ska föräldrarna gemensamt bestämma om olika frågor som rör barnet. Framförallt är det viktigt vid större beslut som boende och skolgång. Läs mer om juridiska och ekonomiska frågor om barn i rapporten ”Ditt barns ekonomiska trygghet”.

Försäkringar

Hemförsäkring

Om sambor är folkbokförda på samma adress omfattas de normalt av samma hemförsäkring. Men det är bra att kontakta försäkringsbolaget så att de kan skriva in båda namnen. Det är även klokt att se över om försäkringsbeloppet är tillräckligt högt, om försäkringen ska omfatta två mot tidigare en person.

Livförsäkring

Behov av livförsäkring är oftast större om det finns barn eller om det finns stora lån. Det viktigaste är att ta reda på hur ekonomin skulle se ut ifall någon i hus-hållet skulle avlida, bli långvarigt sjuk eller arbetslös. Ta reda på vilka belopp som faller ut från olika försäkringar. Fundera på om det behövs något kompletterande försäkringsbelopp. Det går även att få hjälp hos försäkringsbolagen med att räkna fram beloppen och om det eventuellt behövs kompletterande försäkrings-skydd. En livförsäkring som är rätt utformad kan även hjälpa till att lösa ut arvingar eftersom sambor inte ärver varandra.

Sjuk och olycksfallsförsäkring

En viktig del i försäkringsskyddet är sjuk och olycksfalls-försäkring. Det ger ett bra ekonomiskt skydd om olyckan är framme och kompletterar samhällets ersättning.

Det viktigaste skyddet är den ersättning man får om skadan eller sjukdomen leder till allvarliga bestående besvär, så kallat invaliditetsersättning. I de flesta försäkringar finns också ersättning för förvärvsmässig invaliditet om skadan eller sjukdomen medför att man inte kan arbeta. Invaliditetsersättning från en privat sjuk- och olycksfallsförsäkring lämnas även om man också får ersättning från annat håll exempelvis trafik- eller arbetsskadeförsäkring

Barnförsäkring

Finns barn är barnförsäkring en viktig ekonomisk trygghet. Många förlitar sig på att samhället ger ett bra ekonomiskt skydd för barn som blir invalidiserade på grund av sjukdom eller råkar ut för ett olycksfall. Men det är oftast inte tillräckligt. Därför är en barnförsäk-

ring ett viktigt komplement till det som samhället ger. Kommunen ger oftast barnen en olycksfallsförsäkring som gäller under skoltid och till och från skolan. Många barn är därför utan försäkring på sin fritid och om de råkar ut för svår sjukdom.

Avtalspensioner

Via sitt arbete har cirka 90 procent av de anställda någon typ av avtalspension. Den betalar arbetsgivaren automatiskt och den är uppbyggd på olika sätt beroende på var man arbetar.

När det gäller försäkringar som betalas ut vid dödsfall krävs ibland äktenskap för att den efterlevande ska få ut försäkringspengarna. Det gäller i privattjänstemännens ITP, där efterlevandepension betalas till den efterlevande vuxne endast om han eller hon var gift med den avlidne. En sambo som den avlidne kanske har ett eller flera barn tillsammans med har ingen rätt till ersättning. Inte ens genom ett förmånstagarförordnande går det att skriva in en sambo som förmånstaga-re till denna pension. Eftersom det handlar om livs-variga pensioner kan den efterlevande alltså förlora stora belopp på att inte vara gift. I vissa andra försäk-ringar via arbetsgivaren kan sambo få ersättning. Kontrollera med arbetsgivaren för mer information eller med ett försäkringsbolag.

Tjänstegrupplivförsäkring – TGL

Cirka 90 procent av alla anställda har en tjänstegrupp-livförsäkring (TGL) som betalas av arbetsgivaren. När en anställd avlider utbetalas från TGL olika ersättningar till efterlevande. Den viktigaste är grund-beloppet som för 2011 är 256 800 kronor. Om den av-lidne fyllt 55 år blir det dock ett lägre belopp. Denna regel gäller inte om det finns barn under 17 år. Grund-beloppet går alltid i första hand till den som den avlid-ne var gift med. Men om den avlidne inte var gift finns det olika förmånstagarare inskrivet som standard och det ser olika ut beroende på arbetsgivare. I vissa fall måste sambo skrivas in som förmånstagarare för att få försäkringsbeloppet.

Allmän försäkring

Hos bland annat försäkringskassan finns en annan definition av sambo nämligen skattesambo eller socialförsäkringssambo. Det är sambo som har, har haft eller väntar gemensamt barn med den avlidne eller som tidigare varit gift med denne och på nytt flyttat ihop med den före detta maken. För att få exempelvis omställningspension om partnern avlider, krävs det att du är gift eller skattesambo. Under förutsättning att det i hemmet bor barn under 18 år eller att man varit gift/skattesambo i minst 5 år. Vidare krävs att den efterlevande inte fyllt 65 år. Att enbart bo ihop som annan sambo ger ingen omställningspension.

Privata försäkringar

I privata försäkringar bestämmer man själv helt fritt vem som ska ha pengarna vid dödsfall. Handlar det om efterlevandepensioner kan endast make, sambo, arvsberättigade barn, makes barn, sambos barn, fosterbarn, före detta make, före detta sambo, före detta makes barn och före detta sambos barn vara möjliga som förmånstagare. Detta beroende på regler i inkomstskattelagen. I traditionella livförsäkringar som betalas ut med ett engångsbelopp väljer man, oftast i samband med tecknandet, vem som ska vara förmånstagare. I gruppförsäkringar finns dock ofta ett standardförmånstagarförordnande som säger make i första hand och medförsäkrad sambo i andra hand samt arvingar i tredje hand. Detta går det att ändra på med ett förmånstagarförordnande.

Viktigt att tänka på när man skriver förmånstagarförordnande

Se över förmånstagarförordnandet så fort en familjehändelse inträffar, som när man flyttar ihop, flyttar isär, gifter sig, skiljer sig eller får barn.

Ta gärna hjälp av försäkringsbolaget när ett förmånstagarförordnande skrivs. Om sambo ska skrivas in ange då att förmånstagarförordnandet bara ska gälla så länge samboförhållandet varar. Det har nämligen hänt att försäkringspengar inte kommit till make utan istället gått till en före detta sambo eftersom den försäkrade formulerat sig på fel sätt och också glömt bort att ändra förmånstagarförordnandet när förhållandet upphört.

Tänk också på att förmånstagarförordnanden alltid ska skickas in till försäkringsbolaget för registrering. Det går inte att i testamente förordna om vem som ska vara förmånstagare på försäkringar!

Sambors egendom

Den egendom som omfattas av sambolagen kallas samboegendom. Det omfattar enbart sambornas gemensamma bostad och bohag som skaffats för att användas gemensamt. Egendom som någon av samborna skaffat innan samlevnaden omfattas inte. Det innebär att om den ena parten flyttar in i en bostad som den andre haft sedan tidigare, ska denna bostad inte bli föremål för bodelning när samboförhållandet upphör vid separation eller dödsfall. Om till exempel en sambo långt innan han/hon träffade den andre sambon bott i en bostad och sedan byter denna bostad mot en annan bostad under samboförhållandet är den nya bostaden anskaffad för gemensam användning och ska därför vara föremål för bodelning när förhållandet upphör. Det spelar alltså ingen roll vem av samborna som köpt bostaden eller hur stor andel respektive part har betalat. Det avgörande är istället om bostaden när den förvärvades var avsedd att användas av samborna gemensamt.

Bohag

På samma sätt går resonemanget beträffande bohag. Det betyder att bohag som samborna haft innan det

blev aktuellt att flytta ihop inte ska ingå i en eventuell bodelning. Däremot ska sådant bohag som anskaffats inför och under samboförhållandet vara samboegendom. Med gemensamt bohag menas möbler, hushållsmaskiner och annat inre lösöre som är avsett för det gemensamma hemmet. Till det gemensamma bohaget ska inte inräknas egendom som är avsedd för den ena sambons personliga bruk. Detta eftersom sådan egendom inte kan anses vara anskaffad för gemensam användning. Samma sak gäller egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål.

Övrigt

Viktigt att veta är också att i samboegendomen ingår inte sådan egendom som en sambo fått i gåva med förbehåll att den ska vara mottagarens enskilda egendom. Samma sak gäller för egendom som någon ärvt och enligt testamente ska vara mottagarens enskilda egendom.

Bil, bankmedel, fondmedel, aktier, pensionsförsäkringar, fritidshus, båtar och husvagnar är exempel på egendom som inte ingår i samboegendomen. Enligt sambolagen ska samboegendomen delas lika vid en bodelning.

Bil, bankmedel, fondmedel, aktier, pensionsförsäkringar, fritidshus, båtar och husvagnar är exempel på egendom som inte ingår i samboegendomen.

Egendomsfördelning vid separation

När sambopar separerar säger sambolagen att samboegendomen ska delas lika. Det vill säga gemensam bostad och gemensamt bohag som införskaffats för att användas gemensamt. All annan egendom faller utanför lagen såsom bil, fritidshus, banksparande med mera. Det kan därför vara viktigt att behålla kvitton eller annat bevis på vad var och en äger innan man flyttade ihop.

En bodelning ska förrättas skriftligt och undertecknas senast ett år efter en separation. Om sambopar kommer överens om en fördelning som båda är nöjda med behöver ingen skriftlig handling upprättas.

Samäganderätt

Egendom som samborna köper tillsammans som inte är samboegendom, exempelvis bil, fritidshus, båt eller husvagn, har de samäganderätt till. Samäganderätt regleras av samäganderättslagen och ingår inte vid en bodelning. Hur stor del var och en äger beror på hur mycket som betalats eller om de har kommit överens om annat. Denna lag är inte speciellt utformad för att gälla sambor, men den omfattar de saker som köps gemensamt och som faller utanför sambolagen.

Äger samborna saker med samäganderätt kan inte den ena sambon utan den andres samtycke fatta olika beslut, till exempel om försäljning.

Under samboförhållandet håller man kanske inte reda på vem som äger vad, men det är viktigt att veta det om en bodelning ska göras. Det gäller både för gemensam bostad och bohag och andra saker som faller utanför sambolagen.

Bodelning

Har samborna kommit överens om hur fördelningen ska vara vid en separation behöver inte någon formell bodelning göras utan de kan dela upp sakerna som de vill. Den samboegendom som samborna har när förhållandet upphör ingår i bodelningen och allt som köps därefter ingår inte. Om en av samborna önskar göra en bodelning måste den andre sambon gå med på det och

får inte vägra eller försvåra. En bodelning måste begäras inom ett år efter att samboförhållandet har upphört. Om man inte kan komma överens kan en bodelningsförrättare utses. Denne bestämmer då hur boet ska delas och är man inte nöjd med bodelningsförrättarens delning kan man klaga hos tingsrätten.

Anses bodelningen orättvis kan den jämkas med hänsyn till förhållandets längd, ekonomiska förhållanden och omständigheter i övrigt. Regeln skyddar den som äger mest av samboegendomen och kan åberopas för att få behålla mer än hälften av den. Se ”jämkning”.

forts.

Jämkning

Precis som när äktenskap upplöses på grund av skilsmässa finns, när samboskap upphör, möjlighet att göra undantag från de vanliga bodelningsreglerna.

I sambolagen sägs att om det med hänsyn till längden på förhållandet och sambornas ekonomiska förhållanden samt omständigheter i övrigt är oskäligt att en sambo ska lämna egendom till den andra, i den omfattning som sambolagen stadgar, kan man göra avsteg från detta. Vilket i så fall innebär att en sambo får behålla mer av sin egendom än vad han/hon annars skulle ha fått. Till skillnad mot gifta gäller denna jämkningsregel även vid en sambos död.

Om den ena sambon är försatt i konkurs när bodelningen ska göras eller om det finns andra särskilda skäl ska varje sambo behålla sin egendom som sin andel i bodelningen.

Exempel på en bodelning:

Lisa och Mats har gemensamt köpt husgeråd och möbler för 30 000 kronor och deras bostadsrätt är värd 200 000 kronor. Mats tog ett bostadslån på 100 000 kronor när bostadsrätten köptes medan Lisa tog 100 000 kronor från sina sparpengar.

Innan bodelning

Lisa äger	Summa
Samboegendom	
Bostad	100 000
Bohag	15 000
Övrig egendom	
Sparkonto	20 000
Cykel	5 000
Ärvt enskild egendom	20 000
Totalt	160 000

Mats äger	Summa
Samboegendom	
Bostad	100 000
Bohag	15 000
Övrig egendom	
Sparkonto	5 000
Frimärkssamling	50 000
Bil	45 000
Summa	215 000
Bostadslån	-100 000
Totalt	115 000

När värdet på samboegendomen ska fördelas mellan Lisa och Mats, räknas först bostadslånen bort från Mats samboegendom. Sedan avdrag för skulder gjorts läggs respektive samboegendom samman. Därefter delas värdet. Bostadsrätten är värd 200 000 kronor och eftersom Lisa inte har något bostads-

lån är hennes värde 100 000 kronor och Mats värde är 0 eftersom han har bostadslån på 100 000 kronor. Bohaget är värt 30 000 kronor och de delar lika på värdet av bostaden och bohaget, totalt 130 000 kronor och får 65 000 kronor var av samboegendomen.

Efter bodelning

Lisa äger	Summa
Samboegendom	65 000
Övrig egendom	
Sparkonto	20 000
Cykel	5 000
Ärvt enskild egendom	20 000
Summa	110 000

Mats äger	Summa
Samboegendom	65 000
Övrig egendom	
Sparkonto	5 000
Frimärkssamling	50 000
Bil	45 000
Summa	165 000

Bodelningen ska dokumenteras skriftligt och båda parterna ska skriva under den. Samborna kan göra bodelningen själva eller anlita jurist.

Om bodelningen inte anses skälig av någon orsak finns en jämningsregel. Läs mer under rubriken "Jämkning".

Bostaden

Den som bäst behöver bostaden eller bohaget har rätt att få den på sin lott om det anses skäligt och den andre sambon har naturligtvis rätt att få betalt för sin andel. Antingen kan betalning ske med pengar eller med annan egendom ur det gemensamma bohaget. Om godtagbar säkerhet ställs för betalningen kan sambon få skäligt anstånd med betalningen. Anspråk på att ta över bostaden måste lämnas senast tre månader efter samboförhållandet slut om sambon flyttar från den gemensamma bostaden.

Är bostaden en hyresrätt eller en bostadsrätt och ägs av enbart den ena sambon och normalt inte ska ingå i bodelningen, kan det bli aktuellt att den andre sambon kan överta den om det anses skäligt genom den så kallade övertaganderegeln. Oftast gäller det om det

finns barn, men även om det finns synnerliga skäl för ett övertagande.

Äger samborna hälften var av en fastighet och en formell bodelning upprättas, räknas det inte som försäljning och därmed ska ingen eventuell kapitalvinst betalas om den andra sambon ska bo kvar i fastigheten. Det betyder att den som bor kvar ska betala hela den kapitalvinst som uppstår vid en senare försäljning. Det är därför viktigt att räkna bort den latent skatten och andra kostnader som kan uppstå innan värdet delas mellan samborna. Har däremot ett samboavtal skrivits där bodelningsreglerna har avtalats bort räknas det som en försäljning av halva fastigheten om en av samborna ska bo kvar och kapitalvinstskatt och stämpelskatt på halva fastigheten ska betalas.

Egendomsfördelning vid dödsfall

När den ena sambon dör är det endast den kvarvarande sambon som kan begära bodelning. Ingen annan har denna rätt. Bodelningen görs då mellan den efterlevande sambon och den avlidnes arvingar och eventuella universella testamentstagare. I bodelningen ingår endast samboegendom.

Man inleder bodelningen med att beräkna de olika sambornas andelar i samboegendomen. Från vad samborna äger ska så mycket avräknas att det täcker de skulder som fanns den dag den ena sambon dog. Men om antingen den överlevande eller den avlidne haft skulder som inte är att hänföra till samboegendom ska täckning endast ges ur den egna samboegendomen om betalning inte kan fås ur annan egendom.

Det som återstår av samboegendomen, sedan avdrag gjorts för skulderna, slås samman varvid det kvarvarande värdet fördelas mellan den överlevande och den avlidnes arvingar. I speciella fall finns möjlighet att frångå hälftindelningen. Se vidare under avsnittet ”Jämknings”.

Om en sambo avlider har den efterlevande sambon rätt att vid bodelning av samboegendomen som sin andel få ut så mycket av den behållna egendomen som

motsvarar två gånger prisbasbeloppet, efter avdrag för skulder. Det innebär 85 600 kronor för 2011.

Efterlevande sambo är också den enda som kan begära att få överta gemensam bostad och gemensamt bohag. Den avlidnes arvingar och testamentstagare ska då ersättas med värdet för det som övertas. Om den kvarlevande sambon äger mer än hälften av samboegendomen kan det vara en fördel att vid dödsfall inte begära bodelning, eftersom man då får behålla mer än hälften av samboegendomen.

Sambor ärver inte varandra utan arvet fördelas enligt arvsordningen, i första hand till barn men om något barn dött träder barnbarn in i det avlidna barnets ställe. I andra hand till föräldrarna och om någon av dem avlidit dennes barn, det vill säga den avlidnes syskon eller halvsyskon. Om något syskon avlidit träder istället syskonbarn in. Om det inte finns bröstarvingar och inte heller föräldrar, syskon eller syskonbarn kommer far- och morföräldrar samt deras barn (det vill säga mosttrar, morbröder, fastrar och farbröder) in som arvtagare. Kusiner har dock inte arvsrätt. För att sambor ska ärva varandra krävs testamente.

Testamente

Det är viktigt att resonera om huruvida man ska skriva inbördes testamente som sambopar. När man inte är gift har barnen alltid rätt att få ut hela sitt arv men om testamente har skrivits halveras arvet, vilket leder till att endast den så kallade laglotten ska betalas ut. Detta gör att speciellt sambopar med gemensamma barn bör fundera över om de ska skriva inbördes testamente. Det är viktigt att påpeka att minderåriga barn inte kan avstå från sin arvslott/laglott och via en gåva låta den kvarvarande föräldern få den avlidne förälderns egendom eftersom en överförmyndare bevakar barnets/barnens rätt. Äkta makar som endast har gemensamma barn ärver varandra och barnen har rätt att få ut sitt arv först när den sista överlevande också avlidit. Detta gör att äkta makar ofta, till skillnad mot sambor, kan sitta i så kallat orubbat bo när den ena av dem dör.

Endast den som fyllt 18 år har rätt att upprätta testamente. Den som fyllt 16 år kan dock skriva ett testamente som omfattar det han/hon förtjänat genom arbete samt det som denna fått i gåva eller genom testamente med föreskrift om egen förvaltningsrätt. Testamente ska upprättas skriftligt och namnteckningarna ska bevittnas av två samtidigt närvarande, ojäviga testamentsvittnen. Vittnena ska veta att det är underskrifter avseende ett testamente som de bevittnar, men de behöver inte känna till innehållet i testamentet. Om testamente ska skrivas är det viktigt att veta att det är skillnad på att få ”fri förfoganderätt” och ”full äganderätt”. Om man skriver att den andre ska ärva med ”fri förfoganderätt” får den överlevande sambon göra vad han/hon vill med egendomen med undantag för att testamentera bort den. Om man väljer alternativet ”full äganderätt” eller inte skriver någon föreskrift alls har den kvarvarande sambon rätt att även testamentera bort egendomen efter sin död.

Exempel på hur sambor kan skriva inbördes testamente finns i slutet av den här rapporten. Den som önskar en fullständig bild av konsekvenserna bör kontakta en jurist.

Allmänt om sambolagen

Idag finns många olika samlevnadsformer. Man kan vara gift, sambo, delso, helso, särso, mambo med mera. Vilken samlevnadsform man lever i har betydelse för vad som händer med egendomen vid separation och dödsfall, men den har också stor betydelse för vem som får försäkringspengar när man dör.

Den nuvarande sambolagstiftningen går tillbaka till 70-talet. Den 1 januari 1974 kom lagen om ogifta sammanboendes gemensamma bostad. Behovet av en mer omfattande reglering var dock stor och den 1 januari 1988 kom lagen om sambors gemensamma hem som mer populärt kom att kallas sambolagen. Lagen innehöll regler om bodelning av gemensamt bohag och gemensam bostad vid upplösning av samboförhållandet. Endast en begränsad del av sambornas egendom omfattades alltså. Lagen innehöll också regler om i vilka fall en sambo ska kunna ha rätt att överta en bostad som inte ingår i bodelningen. Sambolagen gällde bara i de samboförhållanden där en man och en kvinna levde tillsammans. För homosexuella sambor, som inte registrerat partnerskap, gällde istället lag om ho-

mosexuella sambor som också trädde ikraft 1 januari 1988. Genom denna lag fick homosexuella sambor samma skydd som heterosexuella par.

Från och med 1 juli 2003 gäller en ny sambolag. Den nya lagen omfattar såväl heterosexuella som homosexuella sambor.

Innehållsmässigt är det dock inte någon större skillnad på den gamla sambolagen från 1988 och den sambolag som infördes 2003.

Huvudsyftet med sambolagstiftningen är att ge den svagare parten ett minimiskydd när samboförhållandet upphör, antingen vid separation eller om den ena parten dör. Utgångspunkten för lagstiftningen är att när man, utan att vara gift, lever tillsammans i ett parförhållande uppstår successivt en sammanflätning av de två sambornas ekonomi. I detta fanns en vetskap om att sambor mycket sällan skriver avtal sinsemellan. Först vid upplösningen av förhållandet blir samborna ofta medvetna om behovet av att skriva juridiska dokument emellan sig. Huvudanledningen till att sambolagen finns är alltså praktiska och skyddande skäl.

Högsta Domstolens syn på sambobegreppet

En intressant dom från Högsta Domstolen 1994 visar att samboförhållande kan uppstå trots att var och en har egna bostäder och dessutom skilda folkbokföringsorter.

Bakgrundsfakta: Tvisten handlade om vem som skulle få pengarna – 83 700 kronor – från en frivillig grupplivförsäkring. En man född 1944 skilde sig i början av 80-talet. Han hade i äktenskapet två barn födda 1968 och 1972. Efter äktenskapsskillnaden flyttade han till en tvårumslägenhet där han fram till sin död var mantalsskriven. I sin självdeklaration gjorde han ock-

så avdrag för resor till och från arbetsplatsen med utgångspunkt härifrån och lägenheten utgjorde också hans postadress, till vilken han fick all sin post. Efter skilsmässan inledde han ett förhållande med en arbetskamrat med vilken han, med undantag för ett avbrott på några månader 1985, hade ett fast förhållande från 1984 till sin död i januari 1989. 1985 fick paret en gemensam dotter. För denna dotter gjorde han avdrag för underhållsbidrag och mamman fick även bidragsförskott för dottern samt bostadsbidrag som ensamstående med barn. Mannen avled 1989 och för-

säkringsbolaget betalar ut pengarna till den yngsta dotterns mamma. Grupplivförsäkringen hade ett generellt förmånstagarförordnande till förmån för i första hand make eller sambo och i andra hand för arvingar, vilket i detta fall skulle vara de tre barnen. Anledningen till att försäkringsbolaget betalar ut pengarna till den yngsta dotterns mor är att bouppgivaren, den dödes bror, uppgav att hans bror vid tidpunkten för dödsfallet sammanlevde med henne i hennes villa. I just dessa försäkringsvillkor överensstämmer definitionen av begreppet sambo med vad som gäller i sambolagen. De två barnen i det tidigare äktenskapet hävdade dock att deras pappa inte var sammanboende.

Högsta Domstolen (HD), som dock inte var enig, kom fram till att samboskap förelåg och menade alltså att rätt person fått pengarna. HD fastslår inledningsvis att följande är av vikt för att betraktas som sambo: sexuellt samliv, gemensamt hushåll, en inte alltför kortvarig förbindelse samt gemensam ekonomi alternativt ekonomiskt samarbete. I sin argumentation framförde HD vidare att det ”särskilt bland par som upptar samlevnad efter att ha lämnat ungdomen och kanske tidigare äktenskap eller förhållanden bakom sig inte är ovanligt att mannen eller kvinnan behåller en tidigare bostad. Detta kan bero på arbetsförhållanden eller ha andra praktiska skäl såsom önskemål att hårbärgera bohag eller kunna ställa lägenheten till förfogande för någon anhörig. Det kan också vara mer personliga skäl som ligger till grund för ett sådant arrangemang”. Vidare menar HD att för att sambolagen ska vara tillämplig måste parterna trots ett sådant arrangemang kunna sägas bo tillsammans och den gemensamma bostaden således ha karaktären av permanentbostad för båda. Samtidigt menar man att det är uppenbart att lagen inte är tillämplig om samlevnaden endast tar sig uttryck i att den ene besöker den andre även om besöken har stor regelbundenhet och frekvens. I domen förs också ett resonemang om huruvida

folkbokföringen, i något avseende, ska ligga till grund för några slutsatser om samboskap. HD menar att, enligt folkbokföringslagen är det så att en person som normalt bor på olika ställen ska folkbokföras där han sammanlever med sin familj eller där han med hänsyn till övriga omständigheter har sin egentliga hemvist. HD menar dock att sådant är svårkontrollerat och menar att den faktiska folkbokföringen kan vara betingad av skatteskal eller av önskemål att med eller utan fog erhålla någon social förmån. Man menar vidare att om mannen eller kvinnan vid sidan av den gemensamma bostaden har egen bostad och även är folkbokförd där måste det vid en samlad bedömning föreligga betydligt mera stöd för ett antagande att parterna bor tillsammans än annars.

I detta fall har HD ansett att det inte fanns anledning att betvivla att parterna delade hushållsutgifter. De menade också att det var vederlagt att dessa bodde ihop och delade hushåll vid tidpunkten för mannens död. Vidare ansågs att de båda hade ett fast förhållande och ett sexuellt samliv. Mot bakgrund av detta kom HD fram till att ett samboförhållande fanns vid tidpunkten för mannens död.

Två av de fem justitieråd som dömde i målet anmälde dock skiljaktig mening. De menade att det inte bevisats att ett samboförhållande förelåg vid tidpunkten för mannens död. Framförallt tryckte dessa domare på att den avlidne och hans partner gentemot myndigheterna konsekvent handlat på ett sätt som förutsatt att de levde åtskilda, vilket haft stor betydelse för dem såväl rättsligt som ekonomiskt. De skiljaktiga justitieråden tryckte också på att parterna inte haft någon gemensam ekonomi även om de delat hushållsutgifterna mellan sig. Vidare påpekade de att den dödes egen bostad varit fullt möblerad och vid hans död företett tydliga tecken på att vara bebodd samt att han bortsett från gångkläder och en gemensamt inköpt husvagn inte förvarat några lösörens hos sin yngsta dotterns mor.

Samboavtal

Sambor kan avtala om avsteg från de bodelningsregler som gäller i sambolagen. Man kan som sambor i ett samboavtal alltså avtala bort sambolagens bodelningsregler helt eller delvis. Exempelvis går det i ett samboavtal skriva att den gemensamma bostaden inte ska ingå i bodelningen. Då ingår all samboegendom i bodelning enligt sambolagens regler förutom just bostaden. Det som inte kan avtalas bort är de regler som handlar om övertaganderätt till bostadsrätt och hyresrätt. Samboavtal ska vara skriftligt och vara undertecknat av samborna eller de blivande samborna. Registrering av avtalet sker inte och det behöver inte vara bevittnat. Det kan ändå vara en fördel att bevittna för att undvika framtida diskussioner. Det är viktigt att det upprättas i två likalydande exemplar och att vardera sambon får varsitt exemplar. Avtalet bör sedan förvaras på ett tryggt sätt. Det senast daterade avtalet

gäller om det har skrivits fler avtal. Samborna väljer själva hur innehållet i avtalet ska se ut, men det går inte att avtala om vad som helst. Det är exempelvis inte möjligt att skriva att äktenskapsbalken ska gälla och det går inte att dra in annan egendom än samboegendomen vid en bodelning.

Skulle ett samboavtal vara oskäligt med hänsyn till innehåll, omständigheter vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden eller omständigheter i övrigt finns en möjlighet att jämka det eller helt lämna det utan avseende. Jämknings innebär att en sambo får behålla mer av sin samboegendom. Det kan aldrig bli så att en sambo måste avstå mer. En jämkning är alltså till fördel för den som äger störst andel av samboegendomen och det blir orättvist att dela lika.

Exempel på samboavtal finns på sidan 17 – 18.

Exempel på samboavtal

Vi är sambor enligt sambolagen och avtalar att bodelningsreglerna i sambolagen inte ska gälla för oss.

.....
Namn Personnummer

.....
Telefon

.....
Namn Personnummer

.....
Telefon

Gemensam adress

Parternas underskrifter

.....
Ort och datum

.....
Underskrift Underskrift

.....
Namnförtydligande Namnförtydligande

Bevittnas *(frivillig uppgift)*

.....
Ort och datum

.....
Underskrift Underskrift

.....
Namnförtydligande Namnförtydligande

.....
Adress Adress

.....
Telefon Telefon

Exempel på samboavtal

Vi är sambor enligt sambolagen och avtalar att bodelningsreglerna i sambolagen inte ska gälla för specificerad egendom enligt nedan.

.....
Namn

.....
Personnummer

.....
Telefon

.....
Namn

.....
Personnummer

.....
Telefon

Gemensam adress

Följande egendom är undantagen från bodelningen

.....
.....

Parternas underskrifter

.....
Ort och datum

.....
Underskrift

.....
Underskrift

.....
Namnförtydligande

.....
Namnförtydligande

Bevittnas *(frivillig uppgift)*

.....
Ort och datum

.....
Underskrift

.....
Underskrift

.....
Namnförtydligande

.....
Namnförtydligande

.....
Adress

.....
Adress

Exempel på inbördes testamente

Vi, undertecknade sambor, bestämmer härmed såsom vår yttersta vilja, att den av oss som överlever den andre ska med fri förfoganderätt erhålla hälften av den avlidnes kvarlåtenskap och att återstoden ska direkt tillfalla och delas lika mellan den avlidnes bröstarvingar.

Efter bådass död ska kvarlåtenskap fördelas mellan våra arvingar enligt lag.

Vad som tillfaller bröstarvinge på grund av arv eller testamente ska utgöra mottagarens enskilda egendom, liksom avkastningen därav, dock med rätt för denna att genom äktenskapsförord förordna att egendomen istället ska vara giftorättsgods.

Ort den/..... 20.....

.....
Namn

.....
Namn

Att NN och hans sambo NN, vilka vi personligen känner, denna dag med sunt och fullt förstånd och av fri vilja i bådass vår samtidiga närvaro förklarat ovanstående förordnande innefatta deras yttersta vilja och testamente samt därunder tecknat sina namn, intygar undertecknade särskilt anmodade och på en gång närvarande testamentsvittnen.

..... som ovan

.....
Namn

.....
Namn

Länsförsäkringar Bergslagen 021-19 01 00 | Länsförsäkringar Blekinge 0454-30 23 00 | Dalarnas Försäkringsbolag 023-930 00 | Länsförsäkringar Gotland 0498-28 18 50 | Länsförsäkringar Gävleborg 026-14 75 00 | Länsförsäkringar Gäinge 0451-489 00 | Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän 031-63 80 00 | Länsförsäkringar Halland 035-15 10 00 | Länsförsäkringar Jämtland 063-19 33 00 | Länsförsäkringar Jönköping 036-1990 00 | Länsförsäkringar Kalmar län 020-66 11 00 | Länsförsäkringar Kristianstad 044-19 62 00 | Länsförsäkring Kronoberg 0470-72 00 00 | Länsförsäkringar Norrbotten 0920-24 25 00 | Länsförsäkringar Skaraborg 0500-77 70 00 | Länsförsäkringar Skåne 042-633 80 00 | Länsförsäkringar Stockholm 08-562 830 00 | Länsförsäkringar Södermanland 0155-48 40 00 | Länsförsäkringar Uppsala 018-68 55 00 | Länsförsäkringar Värmland 054-775 15 00 | Länsförsäkringar Västerbotten 090-10 90 00 | Länsförsäkringar Västernorrland 0611-253 00 | Länsförsäkringar Älvsborg 0521-27 30 00 | Östgöta Brandstodsbolag 013-29 00 00